

การสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกายในประเทศไทย: มองย้อนหลัง เพื่อก้าวต่อไป

การสำรวจสุขภาพประชาชนโดยการตรวจร่างกายในประเทศไทย (National Health Examination Survey, NHES) ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2534 เป็นแหล่งข้อมูลสุขภาพที่สำคัญ เนื่องจากมีการตรวจร่างกายโดยบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนมากกว่ารายงานจากสถานพยาบาลหรือการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง การประเมินโดยโครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ (HITAP) ในปี 2559-2560 ซึ่งว่าการขาดระบบบอบาภิบาล (governance) และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การสำรวจนี้มีปัญหาหลายประการ เช่น ประเด็นการสำรวจที่ซ้ำซ้อนกับการสำรวจสุขภาพอื่น ๆ ผลการสำรวจถูกนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบายและการศึกษาวิจัยอย่างจำกัด ไม่มีแผนพัฒนาการสำรวจในระยะยาวทั้งในแง่ระเบียบวิธีวิจัย เครื่องมือ อุปกรณ์ บุคลากร และการจัดการผลประโยชน์ ทั้งนี้ กระทรวงสาธารณสุขและสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ควรเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการสำรวจสุขภาพของประเทศ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม สร้างกลไกบูรณาการการสำรวจต่าง ๆ และประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกายในประเทศไทย

ปัญหาและความท้าทาย:

- การใช้ประโยชน์จากการสำรวจ**
ข้อมูลและสิ่งส่งตรวจจากการสำรวจไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการภายในหน่วยงานที่รับผิดชอบ ระเบียบหลักเกณฑ์การอนุญาตให้นำข้อมูลและสิ่งส่งตรวจไปใช้ไม่ชัดเจน และขาดการเผยแพร่
- การบริหารจัดการการสำรวจ**
ขาดระบบบอบาภิบาลและแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการและพัฒนาการสำรวจฯ ในระยะยาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องของการสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาระเบียบวิธีการสำรวจ และการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญ

มีจุดแข็งอยู่ที่การตรวจร่างกายรวมทั้งการตรวจทางห้องปฏิบัติการ ให้ข้อมูลสถานะสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพ และปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคและปัญหาสุขภาพที่มีความสำคัญของประเทศซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายสุขภาพ รวมทั้งการประเมินแผนงานโครงการต่าง ๆ

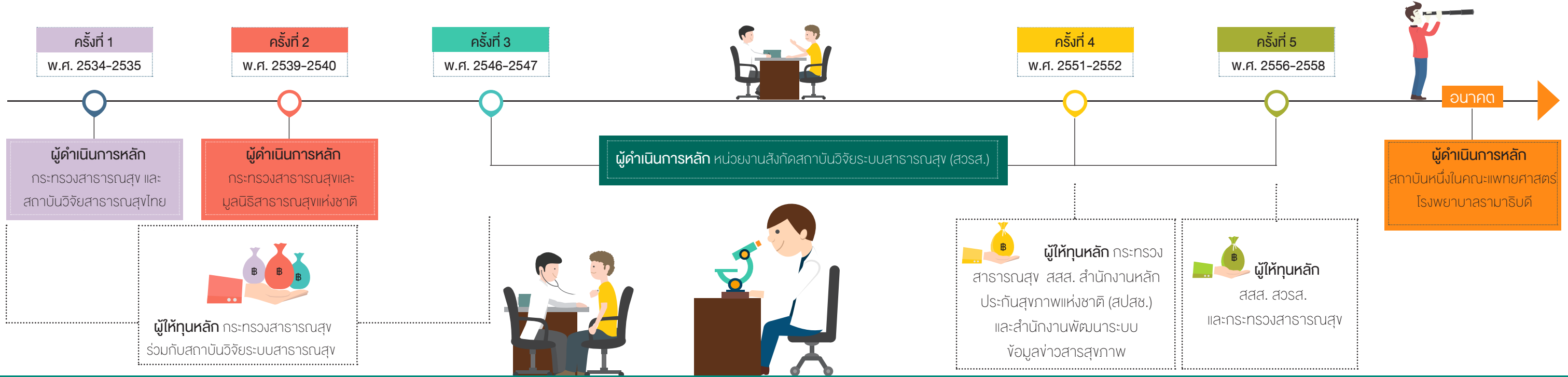
ข้อเสนอเชิงนโยบาย

- กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับ สวรส. เป็นผู้นำในการพัฒนาระบบบอบาภิบาลและนโยบายเกี่ยวกับการสำรวจสุขภาพของประเทศ
- สวรส. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกายโดยสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มองอดีต-ปัจจุบัน: การสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกายในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกายครั้งแรกในปี 2534 และดำเนินการต่อมาทุก 5 ปี โดยมีนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ และบุคลากรทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับงบประมาณจากหลายหน่วยงาน ในครั้งที่ 5 ได้รับงบประมาณถึง 60 ล้านบาท

งบประมาณของโครงการ

ผู้ดำเนินโครงการสำรวจฯ ต้องเขียนข้อเสนอ (proposal) ขอทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นครั้ง ๆ ไป โดยไม่เคยมีการจัดสรรงบประมาณระยะยาวจากภาครัฐเพื่อนำไปใช้ในการสำรวจฯ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องที่ควรมีความต่อเนื่อง เช่น การพัฒนา/ทดสอบเครื่องมือบางประเภท การพัฒนา และจัดการฐานข้อมูล การเก็บรักษาตัวอย่างสิ่งส่งตรวจ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยและนักวิชาการในหน่วยงานที่ผลิตและใช้ข้อมูล การจัดการความรู้และสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากข้อมูล

จุดแข็งของโครงการ

- ✓ เป็นการสำรวจระดับประชากร ครอบคลุมประเด็นปัญหาสุขภาพอย่างกว้างขวาง ใช้วิธีวิจัยที่เป็นที่ยอมรับเชื่อถือได้
- ✓ ดำเนินการโดยเครือข่ายนักวิจัยในมหาวิทยาลัยในส่วนกลางและภูมิภาคที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์
- ✓ การกำหนดประเด็นและพัฒนาเครื่องมือ เปิดโอกาสให้หน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

ปัญหาที่พบ

- แม้จะดำเนินการมากกว่า 25 ปี แต่..
- ✗ ยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นสถาบัน (institutionalization)
 - ✗ ขาดความต่อเนื่องของนโยบายและหน่วยงานรับผิดชอบหลัก
 - ✗ ขาดระบบบริหารจัดการ การกำกับติดตามและประเมินผลการสำรวจที่มีประสิทธิภาพ
 - ✗ ขาดแผนพัฒนาการสำรวจในระยะยาว ทั้งในแง่ระเบียบวิธีวิจัย เครื่องมือ บุคลากร และการจัดการ/เพิ่มมูลค่าของการใช้ประโยชน์

ปัญหาในมุมมองของหน่วยงานที่ต้องการใช้ข้อมูล

- เกิดปัญหาหลายประการ...เช่น
- ✗ การสำรวจฯ ทุก 5 ปี ไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้ข้อมูลในการติดตามประเมินผลของหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้บางหน่วยงานต้องดำเนินการสำรวจในประเด็นที่ซ้ำกัน
 - ✗ นักวิชาการต้องการการพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแปรและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถเลือกวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจฯ ได้ตรงตามความต้องการใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานของตน

HITAP ใช้ระเบียบวิธีวิจัยอะไรในการประเมิน

เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ยังไม่มีการประเมินการสำรวจฯอย่างเป็นระบบ ในปี 2559 สสส. มอบหมายให้ HITAP ประเมินระบบอภิบาล การบริหารจัดการ ระเบียบวิธีวิจัย และการใช้ประโยชน์จากการสำรวจฯ ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะสำหรับการสำรวจฯ ในอนาคต คณะนักวิจัยดำเนินการประเมินเมื่อกันยายน 2559-เมษายน 2560 โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล ได้แก่

- 📄 การทบทวนเอกสาร เช่น ข้อเสนอโครงการ และรายงานการสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกาย
- 🗣️ การสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ให้ทุน ผู้รับผิดชอบการประเมิน ผู้ใช้ผลการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 26 ท่าน
- 📋 การสำรวจโดยใช้แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง

บริบทของการสำรวจสุขภาพในประเทศไทย

หลายหน่วยงานในประเทศไทยดำเนินการสำรวจด้านสุขภาพทั้งที่เป็นโครงการขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โดยมีกำหนดรอบเวลาการสำรวจที่แตกต่างกัน แต่ขาดระบบอภิบาลและยุทธศาสตร์ด้านการสำรวจสุขภาพประชาชน ในขณะที่มีนักวิจัย ผู้ปฏิบัติงานวิจัย และทรัพยากรอื่น ๆ อยู่อย่างจำกัด การสำรวจฯ ที่ทำโดยหน่วยงานต่างๆ เป็นไปอย่างแยกส่วน ขาดการบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขาดการจัดลำดับความสำคัญเพื่อจัดสรรทรัพยากรที่เกี่ยวกับการสำรวจสุขภาพพร้อมกัน มีการสำรวจในบางประเด็นที่ซ้ำซ้อน เช่น พฤติกรรมเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อและการบาดเจ็บ การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา กิจกรรมทางกาย อนามัยการเจริญพันธุ์ ประเด็นสุขภาพของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) รัฐจัดสรรงบประมาณให้การสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกาย รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และกิจกรรมเชิงพัฒนา ทั้งนี้ หน่วยงานที่ต้องกรใช้ข้อมูลควรร่วมลงทุนในการสำรวจ โดยจัดให้มีกลไกประสานงานระหว่างแหล่งทุนเพื่อร่วมกันกำกับติดตามความก้าวหน้าอย่างเหมาะสม
- (2) สธ. และ สวรส. เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาระบบอภิบาลและนโยบายเกี่ยวกับการสำรวจสุขภาพของประเทศ โดย สวรส. ประสานงานให้เป็นไปตามนโยบายและติดตามประเมินผล
- (3) สวรส. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการสำรวจสุขภาพโดยการตรวจร่างกาย โดยสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งทุน ผู้ใช้ประโยชน์จากข้อมูล และมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาการสำรวจฯ จัดลำดับความสำคัญของประเด็นสำรวจ พัฒนาศักยภาพบุคลากร สนับสนุนการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ และวางแผนสำรวจระยะยาว

ผู้เขียน

ดร. ภาณุ ศรีเพ็ญ ตันติเวสส

นักวิจัยอาวุโส

โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ

ติดตามรายงานฉบับสมบูรณ์ได้ที่ www.hitap.net/research/167972

เอกสารฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การประเมินเพื่อ
ต่อยอดการสำรวจสุขภาพประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย
โดย ดร. ภาณุ ศรีเพ็ญ ตันติเวสส ดร. นพ. อุดมศักดิ์ แซ่ใจ
ดร. จอมขวัญ โยธาสุมทร ดร. นพ.ยศ ตีระวัฒนานนท์
และนางสาววิไลลักษณ์ แสงศรี

หน่วยงานที่สนใจรับ Policy Brief ฉบับพิมพ์
สมัครรับได้ที่ comm@hitap.net โดยระบุอีเมลเพื่อจัดส่ง

ท่านที่สนใจรับเป็นรายบุคคล สมัครรับสำเนา
อิเล็กทรอนิกส์ (ไฟล์ PDF) ได้ที่ comm@hitap.net
โดยระบุอีเมลเพื่อจัดส่ง

ดาวน์โหลดฉบับ PDF และ Policy Brief เล่มอื่นๆ
ได้ที่ www.hitap.net

HITAP เป็นองค์กรวิจัยกึ่งอิสระภายใต้สำนักนโยบาย และยุทธศาสตร์
กระทรวงสาธารณสุขและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเมธีวิจัยอาวุโส
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีพันธกิจหลักคือ ศึกษาผล
กระทบทั้งบวกและลบจากการใช้เทคโนโลยีหรือนโยบายด้านสุขภาพเพื่อ
สนับสนุนการตัดสินใจด้านนโยบายของภาครัฐ เช่น คณะอนุกรรมการ
พัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และ
หน่วยงานต่างๆ ภายใต้กระทรวงสาธารณสุข ส่วนในระดับชาติโดยเฉพาะ
ในประเทศกำลังพัฒนา HITAP เน้นการพัฒนาศักยภาพให้ประเทศเหล่านี้นั้นสามารถทำประเมินเทคโนโลยีด้านสุขภาพด้วยตนเอง

ติดต่อ:

โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ (HITAP)

อาคาร 6 ชั้น 6 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000

โทรศัพท์: 02-591-8161, 02-590-4375 และ 02-590-4549

โทรสาร: 02-590-4374 และ 02-590-4363

อีเมล: hitapt@hitap.net

เว็บไซต์: www.hitap.net

งานนี้ได้รับอนุญาตภายใต้
ครีเอทีฟคอมมอนส์ แสดงที่มา
ไม่ใช้เพื่อการค้า ไม่ดัดแปลง

HITAPTHAILAND

HITAP THAI

HITAP THAI

HITAPNET

Health Information and Technology Assessment Program

